

Melnychuk Nataliia

PhD, Associate Professor

(Kyiv, Ukraine)

MODERN TENDENCIES OF NATIONAL BUDGET FINANCIAL RESOURCES FORMATION

Мельничук Н. Ю.

к.е.н., доцент

(Україна, м. Київ)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТУ НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

The general and special funds of the Consolidated budget of Ukraine are analysed. The features of budget financial resources formation are given. Factors that have an influence on amount and structure of the budget are presented.

Keywords: *profits of budget, tax receipt, financial resources, official transfers, the general and special funds.*

В статті проаналізовано загальний та спеціальний фонди Зведеного бюджету України. Визначено особливості формування фінансових ресурсів бюджету. Обґрунтовано фактори, які впливають на величину та структуру доходів бюджету.

Ключові слова: *доходи бюджету, податкові надходження, фінансові ресурси, офіційні трансферти, загальний та спеціальний фонди бюджету.*

Текст статті на наступній сторінці

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку України значною мірою залежить від ефективного формування фінансових ресурсів. В сучасних умовах, це є необхідною умовою діяльності органів державної влади, бюджетних установ, підприємств, організацій, і є однією з передумов розумного розпорядження державними фінансами. Однак, сьогодні існує безліч недоліків в організації процесу формування фінансових ресурсів бюджету, які призводять до недостатності бюджетного фінансування та розпорошення його між великою кількістю учасників бюджетного процесу. Тому дослідження сучасних тенденцій формування фінансових ресурсів бюджету набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику формування фінансових ресурсів бюджету досліджували у своїх роботах такі вітчизняні вчені як Т. Бондарук [2], І. Луніна [5], Л. Момотюк [6] та ін. Результати їх досліджень стали відповідним внеском в розвиток теорії і практики формування фінансових ресурсів бюджету. Однак проблема достатнього наповнення бюджету продовжує існувати.

Мета статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій формування фінансових ресурсів бюджету на загальнодержавному рівні.

Виклад основного матеріалу. У економічній системі будь-якої сучасної держави, бюджет займає особливе місце. Через бюджети здійснюється нагромадження фінансових ресурсів для подальшого фінансування державних витрат. Бюджет є невід'ємний атрибут кожної країни та важливим інструментом реалізації економічної та соціальної політики держави. Як економічна категорія він знаходить свій прояв через функціонування системи бюджетних відносин – особливих економічних відносин у сфері формування, розподілу та витрачання фінансових ресурсів держави або громади.

До складу бюджету входять доходи, які є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства. Саме тому переконливим фактором є те, що цей глобальний показник є ні чим іншим, як фінансовою базою діяльності держави. Його величина та структура залежать від системи та методів господарювання, економічних завдань, які вирішує суспільство за певний період [6; 7; 8; 9; 10; 11] та від факторів, які впливають на його величину й структуру (рис. 1).

Формування надходжень до бюджету проводиться шляхом перерозподілу доходів, що створюються в країні. Кошти державного бюджету спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку держави. В Україні доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; офіційні трансферти. Бюджетним Кодексом України передбачено, що бюджет містить два фонди [3]: загальний і спеціальний. До загального фонду бюджету входять: усі доходи бюджету, крім тих, що призначення до зарахування до спеціального фонду; усі видатки бюджету, що можуть здійснюватися за рахунок надходжень до загального фонду бюджету; фінансування загального фонду бюджету. Проаналізуємо структуру доходів загального фонду Зведеного бюджету України, млн. грн. (табл. 1). Як засвідчують дані табл. 1 до структури загального фонду Зведеного бюджету України входять: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти.

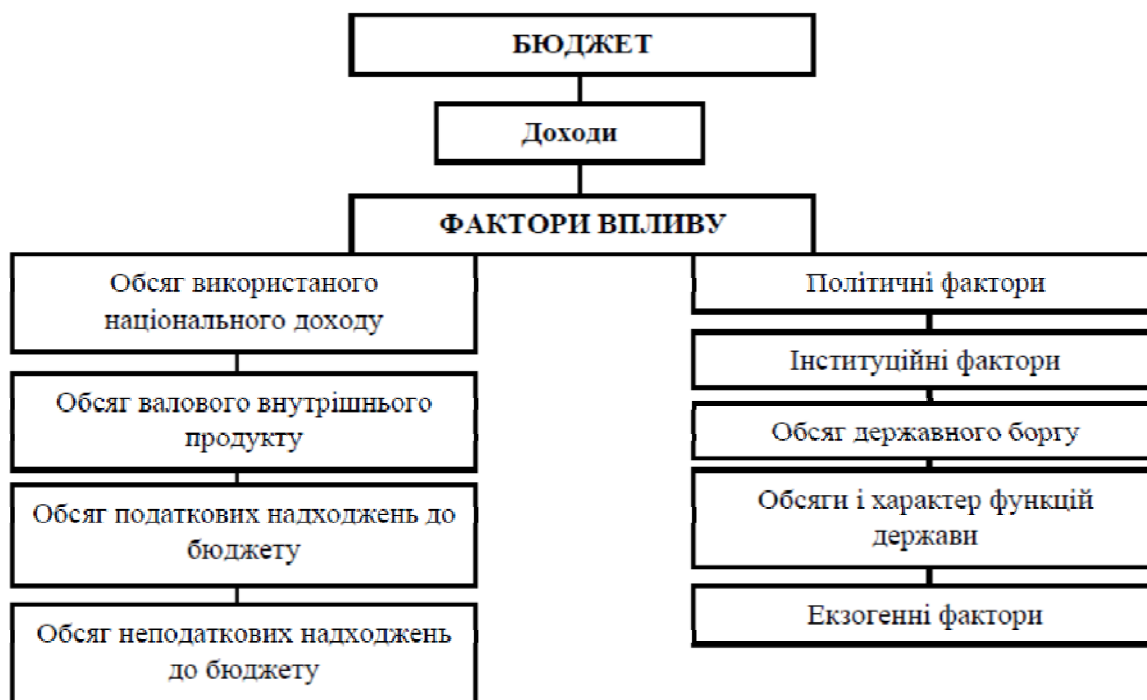

Рис. 1. Фактори, які впливають на величину та структуру доходів бюджету *
складено автором

Протягом досліджуваного періоду динаміка перерахованих джерел постійно змінювалась. Податкові надходження у 2010 р. склали 170514,5 млн. грн., у 2011 р. – 243305,1 млн. грн., у 2012 р. – 254484,1 млн. грн., у 2013 р. – 248119,3 млн. грн., у 2015 р. – 408675,0 млн. грн.

Таблиця

1 Структура доходів загального фонду Зведеного бюджету України, млн. грн.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Податкові надходження	170514,5	243305,1	254484,1	248119,3	266843,1	408 675,0
Неподаткові надходження	30229,1	19 696,0	33603,6	41664,4	36730,8	90 895,9
Доходи від операцій з капіталом	171,6	184,2	152,9	68,4	47,1	67,7
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	200915,2	263185,3	288240,6	289852,2	303621,1	501 090,9
Офіційні трансферти	6398,8		1113,7	1469,2	1952,6	2 667,7
Всього	207314,0	263185,3	289354,4	291321,4	305573,7	503 758,6

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України

Таке зростання відбулося за рахунок того, що значно зросли надходження від внутрішніх податків на товари та послуги за рахунок розширення внутрішнього ринку й відповідно внутрішнього попиту в країні. Також це можливо пояснити тим, що зросли надходження від податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств за рахунок розширення бази оподаткування внаслідок зменшення рівня тіньової економіки.

Неподатковим надходженням також властива тенденція до зростання. В 2015 р. вони становили 90895,0 млн. грн., а у 2010 р. – 30229,1 млн. грн., що на 60665,9 млн. грн. більше. Доходи від операцій з капіталом займають не значну частку в структурі доходів загального фонду Зведеного

бюджету України. Протягом досліджуваного періоду вони значно знизилась з 171,6 млн. грн. у 2010р. до 67,7 млн. грн. у 2015 р. Низькі обсяги доходів від операцій з капіталом у загальній структурі доходів загального фонду Зведеного бюджету, на нашу думку, зумовлені відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних так і нематеріальних активів.

Офіційним трансфертам властива тотожна тенденція. Зниження обсягів реверсних трансфертів у структурі офіційних трансфертів пояснюється політикою децентралізації, яка супроводжується передачею значних повноважень органам місцевого самоврядування із збільшенням податкових надходжень місцевим бюджетам за рахунок перерозподілу на їх користь частки податкових доходів [4; 1].

Спеціальний фонд – це кошти, що надходять з конкретною метою і використовуються на відповідні видатки за рахунок цих надходжень. До спеціального фонду бюджету входять [1]: бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; гранти та/або дарунки (у вартісному вимірі), що одержані розпорядниками коштів; різниця між доходами та видатками спеціального фонду бюджету.

Кошти спеціального фонду відіграють роль додаткового фінансового забезпечення на виконання загальнодержавних, соціальних та інших функцій, покладених на бюджетні установи. Проаналізуємо доходи спеціального фонду Зведеного бюджету України (табл. 2).

Дані табл. 2 показують, що на відміну від загального фонду, структура доходів спеціального фонду Зведеного бюджету України включає окрім податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та офіційних трансфертів ще й цільові фонди. У 2010 р. вони склали 1157,9 млн. грн., у 2011 р. – 206,3 млн. грн., у 2012 р. – 254,5 млн. грн., у 2013 р. – 202,7 млн. грн., у 2014 р. – 161,6 млн. грн., у 2015 р. – 155,0 млн. грн. Доходи від операцій з капіталом протягом досліджуваного періоду постійно змінювались. Так, якщо у 2015 р. їх частка в загальній структурі доходів спеціального фонду Зведеного бюджету України становила лише 103,6 млн. грн., то у 2012 р. – 1078,5 млн. грн.

Найбільш питому вагу в загальній структурі доходів спеціального фонду Зведеного бюджету України займають неподаткові надходження. Їх частка протягом 2010-2015 рр. постійно змінювалась. Найбільше надійшло фінансових ресурсів до бюджету від неподаткових надходжень у 2010 р. – 34838,6 млн. грн., найменше – 2015 р. 29110,5 млн. грн.

Таблиця

2 Структура доходів спеціального фонду Зведеного бюджету України, млн. грн.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Податкові надходження	-3642,2	18299,8	20231,0	14657,7	13 335,0	742,5
Неподаткові надходження	34838,6	29391,7	34683,9	31188,7	31 624,3	29110,5
Доходи від операцій з капіталом	415,3	333,5	1078,5	186,9	840,9	103,6
Цільові фонди	1157,9	206,3	254,5	202,7	161,6	155,0
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	32769,6	48231,5	56248,0	46236,1	45962,1	30459,8
Офіційні трансферти	225,9		228,7	140,0	165,3	476,3
Всього	32995,5	96463,0	56476,8	46376,1	46127,5	30 936,1

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України

Таке зниження неподаткових надходжень в структурі доходів спеціального фонду Зведеного бюджету 2015 р. пояснюється політикою уряду, яка спрямована на послаблення регуляторного тиску на бізнес.

Що ж стосується офіційних трансфертів, то варто зауважити, що вони зросли на 250,40 млн. грн. у порівнянні 2015 р. з 2010 р. Таке зростання пояснюється тим, що уряди іноземних країн надавали підтримку Україні в її боротьбі за територіальну цілісність та суверенітет у військовому конфлікті на сході країни.

Як бачимо, доходи спеціального фонду виконують доповнювальну функцію по відношенню до бюджетних асигнувань і забезпечують виконання основних завдань уряду в частині не покритій доходами загального фонду.

Особливістю сучасного формування фінансових ресурсів бюджету є те, що воно здійснюється в умовах стратегії децентралізації влади в Україні, що передбачає передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування.

В контексті бюджетного процесу з'явився новий головний розпорядник бюджетних коштів – об'єднані територіальні громади, які в свою чергу отримали права: затверджувати бюджет відповідної громади і контролювати його виконання; затверджувати програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролювати їх виконання; встановлювати місцеві податки і збори. Станом на 31 грудня 2015 р. в Україні було створено 159 об'єднаних територіальних громад. Наділення територіальних громад широкими повноваженнями покладає на них обов'язок ретельного дотримання бюджетного процесу та своєчасного виконання всіх його складових [4, с. 8].

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зауважити, що доходи відіграють надзвичайно важливе значення в соціально-економічному розвитку країни. Виокремлення головних складових бюджету (загальний та спеціальний фонди) дало змогу значно покращити бюджетний процес, проте вплив різних факторів зумовив його недосконалість. Запровадження реформи з децентралізації влади, яка передбачає не лише утвердження демократичного управління, передачу владних повноважень територіальним органам, забезпечення широкої участі громадян в управлінні справами держави, але й забезпечення прозорості у формуванні фінансових ресурсів в бюджетній системі.

Література:

1. Блудова Т.В. Прибуток фірми та обсяг податків, що надходять державі за даної податкової ставки / Т.В.Блудова, С.М.Петько // Вісник університету «Україна». Серія «Економіка, менеджмент, маркетинг» : наук. журн. / засн. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – К., 2012. – № 15. – С. 74–77.
2. Бондарук Т. Г. Зарубіжний досвід використання місцевих податків / Т.Г. Бондарук // Формування ринкових відносин в Україні – 2008. – № 5(84). – С. 42–46.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.
4. Бюджетний щоденник на 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2016/04/FEAO_Schodennyk_A5_web.pdf
5. Луніна І. О. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні [Електронний ресурс] / І. О. Луніна // Дзеркало тижня. – 2006. – № 21. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/46884#article>.
6. Момотюк Л. Є. Основні напрями стандартизації статистики Державного бюджету України / Л. Є. Момотюк // Статистика України. – 2011. - № 4. – С. 67–73.
7. Melnychuk Nataliia. Decentralization as a method of realization budget policy for organs of local government / Nataliia Melnychuk // Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. – P. 200-204. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11865>
8. Melnychuk Nataliia. The necessity of state financial regulation in economy: its essence and components / Nataliia Melnychuk // Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles. – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. – P. 182–186. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11695>
9. Melnychuk Nataliia. Budget management types under the current conditions / Nataliia Melnychuk // Intellectual Archive. – 2016. – Volume 5. – No. 4 (July/August). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 63–72. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11079>
10. Pet'ko S.M. Institutionalization of financial markets and monetary policy of the European Union / S.M.Pet'ko // Economics, management, law: socio-economical aspects of development: Collection of scientific articles. Volum 1. – Edizioni Magi. – Roma, Italy. – 2016. – P. 125–128.

11. Pet'ko S.M. The impact of the ECB monetary policy on the EU financial market / S.M.Pet'ko // Economics, management, law: problems of establishing and transformation: Collection of scientific articles. – Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE. – 2016. – P. 171–174.